

Economische vooruitzichten 2017-2022

Versie van maart 2017

17 maart 2017

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut die beleidsrelevante studies en vooruitzichten maakt over economische, socio-economische en milieuvraagstukken. Daarnaast bestudeert het de integratie van die vraagstukken in een context van duurzame ontwikkeling. Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

De werkzaamheden van het FPB worden steeds gekenmerkt door een onafhankelijke benadering, transparantie en aandacht voor het algemeen welzijn. De kwaliteit van de gegevens, een wetenschappelijke methodologie en de empirische geldigheid van de analyses staan daarbij centraal. Tot slot zorgt het FPB voor een ruime verspreiding van de resultaten van zijn werkzaamheden en draagt zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische Onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

url: <http://www.plan.be>

e-mail: contact@plan.be

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Philippe Donnay

Federaal Planbureau

Kunstlaan 47-49, 1000 Brussel

tel.: +32-2-5077311

fax: +32-2-5077373

e-mail: contact@plan.be

<http://www.plan.be>

Economische vooruitzichten 2017-2022

Versie van maart 2017

17 maart 2017

Abstract - Dit rapport draagt bij tot de voorbereiding van het nieuwe Stabiliteitsprogramma en van het nieuwe Nationaal Hervormingsprogramma (NHP). Het beschrijft de hypothesen en de voornaamste resultaten van een voorlopige versie van de 'Economische vooruitzichten 2017-2022' die in juni 2017 gepubliceerd zullen worden.

Jel Classification - B22, C53, E17

Keywords - Macro-economische vooruitzichten, Stabiliteitsprogramma, Nationaal Hervormingsprogramma

Inhoudstafel

1. Synthese	1
2. Voornaamste hypothesen van de projectie	3
2.1. Hypothesen inzake de internationale omgeving	3
2.1.1. Potentiële uitvoermarkten voor België	3
2.1.2. Olieprijzen en wisselkoersen	3
2.1.3. Rentevoeten	3
2.2. Hypothesen inzake demografie en beroepsbevolking	4
2.3. Hypothesen inzake lonen en bijdragen	5
2.3.1. Lastenverlagingen	5
2.3.2. Brutolonen, arbeidskosten en de loonwet van 2017	8
2.4. Hypothesen inzake overheidsfinanciën	10
2.4.1. Inleiding	10
2.4.2. Fiscale ontvangsten	11
2.4.3. Personeelsuitgaven van de federale overheid	12
2.4.4. Overige uitgaven van de federale overheid en niet-fiscale ontvangsten	12
2.4.5. Gemeenschappen en Gewesten	14
2.4.6. Lagere overheid	17
2.4.7. Sociale zekerheid	18
3. Vergelijking van de raming van de output gap door het FPB en de Europese Commissie	20
4. Resultaten van de projectie	22

Lijst van tabellen

Tabel A	Economische middellangetermijnvooruitzichten: voornaamste resultaten	2
Table 1a	Macroeconomic prospects	22
Table 1b	Price developments	22
Table 1c	Labour market developments	23
Table 1d	Sectoral balances	23
Table 2	General government budgetary prospects	24
Table 4	General government debt developments	25
Table 5	Cyclical developments	25
Table 6	Divergences from previous update	25
Table 7	Long term sustainability of public finances	26
Table 8	Basic assumptions	26
Table 9	Macroeconomic prospects 2017-2022: main results	27

Lijst van figuren

Figuur 1	Raming van de output gap: FPB versus EC	20
Figuur 2	Raming van de potentiële groei en de NAWRU: FPB versus EC	21

1. Synthese

Dit rapport draagt bij tot de voorbereiding van het nieuwe stabiliteitsprogramma en van het nieuwe nationaal hervormingsprogramma. Het beschrijft de hypothesen en de voornaamste resultaten van de voorlopige versie van de 'Economische vooruitzichten 2017-2022'. De definitieve versie van die vooruitzichten zal in juni 2017 gepubliceerd worden.

De projectie is opgesteld bij ongewijzigd beleid. Ze houdt rekening met de belangrijkste informatie inzake overheidsontvangsten en -uitgaven die beschikbaar was op 16 maart 2017. De cijfers werden op 20 maart goedgekeurd door de raad van bestuur van het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR). De maatregelen van de begrotingscontrole voor 2017 konden dan ook niet in rekening worden gebracht.

De vooruitzichten voor 2017 stemmen grotendeels overeen met die van de Economische begroting 2017, die het FPB op 9 februari publiceerde. Niettemin werden die vooruitzichten geactualiseerd om rekening te houden met meer recente ontwikkelingen (voor wat betreft de financiële variabelen) en met bijkomende informatie uit de nationale rekeningen voor het jaar 2016. De bbp-groei hypothesen voor de handelspartners van België in 2017 en 2018 zijn grotendeels gebaseerd op consensusvooruitzichten, terwijl voor de periode 2019-2022 gebruik werd gemaakt van de IMF-vooruitzichten van oktober 2016.

De bbp-groei in de eurozone zou dit jaar uitkomen op 1,5 % (t.o.v. 1,7 % in 2016) en dat tempo handhaven in de periode 2018-2022. De (momenteel negatieve) output gap zou geleidelijk gedicht worden.

De Belgische economische groei zou licht aantrekken van 1,2 % in 2016 tot 1,4 % in 2017. De bbp-groei in 2017 is te danken aan de dynamiek van de binnenlandse vraag, terwijl de netto-uitvoer een nulbijdrage levert. Tijdens de periode 2018-2022 zou de Belgische economie een groei van gemiddeld 1,5 % laten optekenen, wat in lijn is met de bbp-groei van de eurozone. De Belgische output gap (die -0,9 % van het potentieel bbp bedroeg in 2015) zou geleidelijk verkleinen en in 2021-2022 ongeveer nul bedragen. De berekening van die output gap wordt rechtstreeks afgeleid van een raming van de potentiële groei. Die is gebaseerd op de referentiemethode van de Europese Unie, maar wordt toegepast op de statistische concepten en het projectiekader van de nationale macro-economische modellen van het FPB.

Over de periode 2017-2022 zouden in totaal 257 000 banen gecreëerd worden, of gemiddeld bijna 43 000 per jaar. Het aantal gesalarieerden in de privésector zou stijgen met 217 000 en het aantal zelfstandigen met 47 000, terwijl de werkgelegenheid in de publieke sector met 7 000 eenheden wordt teruggeschoefd. Maatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten voor loontrekkenden ondersteunen de werkgelegenheidsgraad vooral tijdens de jaren 2016, 2017 en 2020. De werkgelegenheidsgraad (20-64 jaar) zou geleidelijk toenemen tot 70 % in 2020 – wat ruim onder de doelstelling (73,2 % in 2020) uit de EU2020 strategie blijft – en tot 71,3 % in 2022.

Het aantal werklozen (met inbegrip van de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) zou over de periode 2017-2022 in totaal met 146 000 personen afnemen, rekening houdend met de verdere toename van de beroepsbevolking.

De olieprijs viel in 2016 duidelijk terug t.o.v. 2015. Toch versnelde de Belgische inflatie (gemeten op basis van de nationale CPI) dat jaar tot gemiddeld 2 %, mede door een forse toename van de elektriciteitsprijs die het gevolg was van de invoering of de verhoging van een aantal belastingen en heffingen en door de afschaffing van de zogenaamde ‘gratis kWh’ in het Vlaams Gewest. Die maatregelen hebben slechts een tijdelijke impact op de inflatie, die niettemin verder zou versnellen tot 2,2 % in 2017 als gevolg van een fors hogere olieprijs. In 2018 doet de stabilisering van de olieprijzen de inflatie tijdelijk afkoelen tot 1,6 %, maar nieuwe olieprijsstijgingen vanaf 2019 doen die aantrekken tot 1,7 %.

Het tekort van de gezamenlijke overheid zou dalen van 2,6 % van het bbp in 2016 tot 1,9 % in 2017 en 2018, maar daarna net boven 2 % uitkomen. De overheidsschuld in procent van het bbp zou licht afnemen, maar hoger blijven dan 100 %.

Tabel A Economische middellangetermijnvooruitzichten: voornaamste resultaten
Evoluties in %, tenzij anders vermeld

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Real GDP	1.2	1.4	1.5	1.5	1.6	1.4	1.3
Deflator of private consumption	1.5	2.2	1.6	1.7	1.6	1.7	1.7
Domestic employment (evolution in 000')	58.8	50.9	41.1	35.2	49.1	42.9	37.7
Domestic employment (evolution in %)	1.3	1.1	0.9	0.7	1.0	0.9	0.8
Employment rate (20-64 yrs)	67.8	68.3	68.8	69.3	70.0	70.6	71.3
Unemployment rate (FPB concept)	11.2	10.6	10.3	10.1	9.6	8.9	8.3
Unemployment rate (Eurostat standardised rate)	8.0	7.6	7.5	7.4	7.1	6.6	6.1
Net lending of general government (% of GDP)	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1
Gross public debt (% of GDP)	106.6	106.2	105.5	105.2	105.0	104.7	104.2
Balance of current accounts (National accounts - % of GDP)	0.7	0.7	0.7	0.6	0.4	0.3	0.3

Het overige deel van het rapport is als volgt ingedeeld. Afdeling 2 beschrijft de hypothesen inzake de internationale omgeving, de demografie, de arbeidsmarkt en de overheidsfinanciën. In afdeling 3 wordt de FPB-raming voor de output gap van de Belgische economie vergeleken met de raming die de Europese Commissie in februari publiceerde. Ten slotte bevat afdeling 4 de tabellen die gevraagd worden in het kader van het Stabiliteitsprogramma (tabellen 1 tot 8), alsook een tabel met resultaten in het kader van het Nationaal Hervormingsprogramma (tabel 9).

2. Voornaamste hypothesen van de projectie

2.1. Hypothesen inzake de internationale omgeving

2.1.1. Potentiële uitvoermarkten voor België

De voor België relevante wereldhandel wordt berekend aan de hand van de gewogen gemiddelde invoergroei van de Belgische handelspartners. De groei van de potentiële uitvoermarkten voor België zou 3,8 % bedragen, zowel in 2017 (in overeenstemming met de Economische begroting van februari 2017) als in 2018. Die ramingen zijn grotendeels gebaseerd op de herfstvooruitzichten van de Europese Commissie¹, maar werden geactualiseerd aan de hand van consensusvooruitzichten van Consensus Economics van januari 2017.²

Voor de periode 2019-2022 is de groei van de potentiële uitvoermarkten (jaarlijks 4,2 %) gebaseerd op de meest recente IMF-vooruitzichten.³ De bbp-groei in de eurozone zou in die periode gemiddeld 1,5 % bedragen.

Bovenstaand scenario houdt rekening met een beperkt Brexit-effect.

2.1.2. Olieprijzen en wisselkoersen

De hypothesen voor de olieprijs en de wisselkoersen in 2017 en 2018 zijn gebaseerd op termijnmarktnoteringen van eind februari. Die noteringen wijken licht af van de hypothesen in onze februarivooruitzichten en werden ook gebruikt voor de update van de maandelijkse inflatievooruitzichten, die het FPB op 20 maart publiceerde.

Voor de periode 2019-2022 wordt een stabilisering van alle wisselkoersen verondersteld. Voor de Brentprijs wordt uitgegaan van een geleidelijke herneming tot 125,9 dollar per vat in 2030, grotendeels gebaseerd op het referentiescenario van de Europese Commissie in het kader van haar energie-, broeikasgasemissies- en transportvooruitzichten tot 2050.⁴ Dat impliceert voor de periode 2019-2022 een olieprijsstijging van ongeveer 10 % per jaar, tot een niveau van 79 dollar in 2022.

2.1.3. Rentevoeten

De binnen- en buitenlandse rentehypothesen voor 2017 en 2018 zijn gebaseerd op termijnmarktnoteringen⁵ van eind februari. Tegen de achtergrond van het stimuleringsbeleid van de ECB zouden de rentevoeten ook in 2018 zeer laag blijven. Vanaf 2019 wordt een geleidelijke normalisering van het monetair beleid verondersteld in een context van aantrekkende internationale prijzen (ook voor niet-

¹ European Economic Forecast, Autumn 2016, European Commission, European Economy Institutional Paper 38, November 2016.

² Daarenboven werden de cijfers voor enkele landen licht opwaarts herzien vanwege hun sterke groei in de tweede helft van 2016.

³ World Economic Outlook, IMF, oktober 2016.

⁴ <https://ec.europa.eu/energy/en/news/reference-scenario-energy>

⁵ Futures voor de kortetermijnrentevoeten en forward swaps voor de langetermijnrentevoeten.

energetische producten), waardoor de kortetermijnrentevoeten hernemen. Voor de nominale tienjaarsrente wordt verondersteld dat die in elk land de nominale bbp-groei benadert op middellange termijn.

2.2. Hypothesen inzake demografie en beroepsbevolking

In de 'Economische vooruitzichten 2017-2022' van maart 2017 worden de recent gepubliceerde demografische vooruitzichten opgenomen.⁶ Die vooruitzichten houden rekening met de nieuwe beschikbare observaties, in het bijzonder de bevolkingsstatistieken op 1 januari 2016 en de statistieken van de bevolkingsloop (geboorten, overlijdens, interne en internationale migraties) in de loop van het jaar 2015. De hypothese met betrekking tot de instroom van asielzoekers tijdens de tweede helft van 2015 werd geactualiseerd, rekening houdend met de meest recente waarnemingen die door het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) werden gepubliceerd en met de verschillende maatregelen die op Europees of nationaal niveau werden genomen. Ten opzichte van de demografische vooruitzichten die in maart 2016 werden gepubliceerd, werd de kortetermijnevolutie (2016 en 2017) van de internationale immigratie – die verband houdt met de in 2015 waargenomen instroom van asielzoekers – neerwaarts herzien. De maandelijkse stroom asielzoekers bereikte vanaf januari 2016 immers opnieuw het niveau dat vóór 2015 werd waargenomen⁷. De in 2015 waargenomen instroom van asielzoekers vereist dat de bijkomende stroom vluchtelingen en begunstigden van subsidiaire bescherming die daaruit voortvloeit, wordt opgenomen in de bevolkingsprojectie: de projectie gaat uit van een bijkomende instroom van 15 000 vluchtelingen of begunstigden van subsidiaire bescherming over de jaren 2016 en 2017⁸.

Door de tijdelijke toename van het extern migratiesaldo, dat nochtans duidelijk neerwaarts werd herzien ten opzichte van de vorige projectie, versnelt de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd aan het begin van de projectieperiode (van 0,21 % in 2015 tot 0,29 % in 2016 en tot 0,23 % in 2017). Daarna valt de groei terug tot 0,11 % in 2018 en tegen 2022 zou een licht negatieve groei bereikt worden. Vanaf 2019 zou het extern migratiesaldo veel lager liggen dan het gemiddelde dat tijdens het afgelopen decennium werd waargenomen en nauwelijks opwegen tegen de daling van de bevolking op arbeidsleeftijd die het gevolg is van de vergrijzing van de babyboomcohorten.

Over de gehele projectieperiode zou de bevolking op arbeidsleeftijd toenemen met 29 700 personen, fors minder dan tijdens de afgelopen zes jaar (+124 900 personen), laat staan de zes jaar daarvoor (+344 600 personen). Omdat bovendien het aandeel van de oudere leeftijdsklassen (met gemiddeld lagere activiteitsgraden) in de bevolking op arbeidsleeftijd steeds verder toeneemt, wordt de demografische bijdrage aan de groei van de beroepsbevolking⁹ negatief op middellange termijn

⁶ Demografische vooruitzichten 2016-2060 – Bevolking en huishoudens, Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek, maart 2017.

⁷ Voor meer details zie Demografische vooruitzichten 2016-2060 - Bevolking en huishoudens, Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek, maart 2017.

⁸ Een asielzoeker wordt slechts opgenomen in de Belgische bevolkingsstatistieken vanaf het moment dat hij/zij het vluchtelingenstatuut of het statuut van begunstigde van subsidiaire bescherming krijgt. De impact van de in 2015 waargenomen instroom van asielzoekers op de bevolkingscijfers wordt daardoor zowel vertraagd als afgezwakt.

⁹ Beroepsbevolking volgens FPB-definitie: inclusief 'niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen'.

(-0,07 procentpunt per jaar), terwijl die de afgelopen zes jaar nog gevoelig positief was (0,27 procentpunt per jaar).

Terwijl gedragsveranderingen (wijzigingen in de activiteitsgraden per geslacht en per leeftijd) tijdens de afgelopen zes jaar slechts in beperkte mate (gemiddeld 0,09 procentpunt per jaar) bijdroegen tot de groei van het arbeidsaanbod, klimt hun bijdrage in de projectieperiode tot 0,38 procentpunt per jaar. De beroepsbevolking zou daardoor op middellange termijn vrijwel even sterk toenemen (+110 700 personen) als tijdens de afgelopen zes jaar (+126 500 personen), maar die stijging wordt nu verklaard door wijzigingen in de activiteitsgraden en niet langer door demografische impulsen. In de oudere leeftijdsklassen wordt de toename van de activiteitsgraden ondersteund door de eindeloopbaanmaatregelen (verhoging van de instapleeftijd en/of verstrenging van de loopbaanvereisten voor vervroegd pensioen, SWT¹⁰ en TBS¹¹) die de huidige en de vorige regering doorvoerden. Bovendien valt in de overige leeftijdsklassen de neerwaartse druk op de evolutie van de activiteitsgraden geleidelijk weg. Een aantal factoren die tijdens het voorbije decennium het arbeidsaanbod negatief beïnvloedden in die leeftijdsklassen (de verlenging van de studieduur na de hervormingen in het hoger onderwijs, de strengere opvolging van actief zoekgedrag bij uitkeringsgerechtigde werklozen, de hervorming van het stelsel van inschakelingsuitkeringen) komen nu immers op kruissnelheid.

De positieve dynamiek in de activiteitsgraden zorgde er vorig jaar al voor dat de groei van het arbeidsaanbod verdubbelde ten opzichte van 2015 (tot +0,51 %; +27 100 personen). De macro-economische activiteitsgraad steeg van 72,85 % tot 73,0 %. Ook dit jaar zouden veranderingen in activiteitsgraden even sterk bijdragen tot de toename van de beroepsbevolking, terwijl de bijdrage van demografische veranderingen licht zou afnemen. De groei van de beroepsbevolking bedraagt 0,45 % (+24 100 personen), terwijl de macro-economische activiteitsgraad stijgt tot 73,2 %. Tijdens de periode 2018-2020 blijft het arbeidsaanbod even sterk groeien (gemiddeld met 0,46 % of +25 000 personen per jaar), omdat de afkalving van de demografische bijdrage opgevangen wordt door een nog sterkere toename van de activiteitsgraden. In de periode 2021-2022 neemt de groei van het arbeidsaanbod echter drastisch af (0,18 % of +10 000 personen in 2021, 0,03 % of +1 700 personen in 2022), naarmate de demografische bijdrage steeds negatiever wordt en de eindeloopbaanhervormingen op kruissnelheid komen. De macro-economische activiteitsgraad bedraagt 74,2 % op het einde van de projectieperiode; zijn toename versnelt tijdens de periode 2018-2020, maar zwakt nadien snel af.

2.3. Hypothesen inzake lonen en bijdragen

2.3.1. Lastenverlagingen

De inschatting van de verlaging van de lasten op arbeid ten gunste van de marktsector is gebaseerd op het arbeidslastenverlagende pakket van de taxshift, de hervormingen van het arbeidskostenbeleid in de drie regio's, de laatst gepubliceerde observaties van de loonsubsidies (nationale rekeningen 2015), en de bijdrageverminderingen (RSZ, derde kwartaal 2016, extrapolatie vierde kwartaal 2016; voorlopige realisaties 2016 m.b.t. RSZ-, DIBISS-, HVKZ-verminderingen gerapporteerd door de Gewesten).

¹⁰ SWT: Stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage (het voormalige brugpensioen).

¹¹ TBS: Stelsel van terbeschikkingstelling (voornamelijk in het onderwijs).

De werkgeversbijdrageverminderingen bestaan uit algemene en selectieve verminderingen t.o.v. de faciale wettelijke bijdragevoeten en vanaf 2016 – als gevolg van de taxshift – ook uit verminderingen die het gevolg zijn van de verlaging van de faciale bijdragevoeten.

Een aantal werkgeversbijdrageverminderingen (alle doelgroepgebonden verminderingen behalve ‘Eerste aanwervingen’, ‘Vaste contracten horeca’ en ‘Arbeidsduurvermindering’) en loonsubsidies (‘Activeringen’, ‘Jongerenbonus non-profit’ en ‘Dienstencheques’) zijn sinds 2015 krachtens de zesde staatshervorming een bevoegdheid van de gewesten geworden.

Naast die werkgeversbijdrageverminderingen en activeringen gebruiken de gewesten alternatieve technieken voor arbeidslastenverlagingen. Een aantal daarvan (‘Tewerkstellingspremie 50+’ in Vlaanderen, ‘Prime à l’emploi’ in Wallonië, ‘Beschutte werkplaatsen’ in alle gewesten) zijn geïntegreerd in het arbeidskostenconcept van het FPB; een aantal andere oudere programma’s (‘Vlaamse ondersteuningspremie’ (VOP) en het Waalse ‘SESAM’) niet¹² en worden verwerkt via andere regionale begrotingsposten.¹³ Ook de nieuwe Vlaamse programma’s ‘Tijdelijke Werkervaring’ (TWE)¹⁴ en ‘Aanwervingsincentives’ (AWI) voor langdurig werkzoekenden zijn niet verrekend in de arbeidskosten.

a. Federale maatregelen

De taxshift reorganiseert vanaf het tweede kwartaal van 2016 trapsgewijs over verschillende jaren de structurele werkgeversbijdrageverminderingen in de profitsector en de non-profitsector.

- Voor de profitsector en de beschutte werkplaatsen die de loonmatigingsbijdrage verschuldigd zijn, gebeurt dat via verlagingen van de faciale werkgeversbijdragevoeten (met 2,4 procentpunt in 2016, met bijkomend 5 procentpunt in 2018), de verlaging (2016) en uiteindelijke de afschaffing (2018) van de algemeen-forfaitaire vermindering, de afschaffing van de specifieke verminderingen voor de hoogverloonden (2018), en de versterking van de specifieke verminderingen voor de laagverloonden (geleidelijk in 2016-2019).
- Voor de non-profitsector en de beschutte werkplaatsen die de loonmatigingsbijdrage niet verschuldigd zijn, gebeurt dat via de algemeen-forfaitaire vermindering en de vermindering voor de laagverloonden. Ten slotte worden ook de werknemersbijdrageverminderingen versterkt.

De taxshift heeft ook gevolgen voor de federale loonsubsidies voor de profitsector en de non-profitsector.

- Enerzijds werd voor de profitsector de doelgroepvermindering ‘Eerste aanwervingen’ versterkt in 2016 (o.a. volledige vrijstelling voor eerste aanwervingen, invoering van verminderingen voor de zesde aanwerving) en 2017 (versterkingen voor vierde t.e.m. zesde aanwervingen). Ook de nacht- en ploegenarbeidsubsidies werden versterkt: sinds 2016 een verhoging van de subsidievoeten van

¹² Het probleem is het gebrek aan informatie over de toepassing van die maatregel in de bedrijfstakken.

¹³ Zie paragraaf 2.4.5

¹⁴ In dat nieuwe stelsel zouden langdurig werkzoekenden tijdelijk aan het werk kunnen met behoud van het statuut van werkzoekende. Hoewel toegankelijk voor alle werkgevers is het de vraag in welke mate deze maatregel zal toegepast worden in de marktsector.

15,6 tot 22,8 % van de betrokken brutolonen voor gewone activiteiten, van 17,8 tot 25 % voor volcontinu arbeid en van 15,6 tot 25 % voor hoogtechnologische activiteiten.

- Anderzijds werd sinds het tweede kwartaal van 2016 de algemene loonsubsidie via de niet-doorstorting van de bedrijfsvoorheffing voor de meeste werknemers in de profitsector afgeschaft. De voor de kmo's specifieke en genereuzere versie van die algemene subsidie werd echter behouden en in het geval van startende micro-kmo's versterkt.
- Voor de non-profitsector werd de sociale maribelsubsidie (de gemutualiseerde werkgeversbijdrageverminderingen) versterkt en werd daar de algemene loonsubsidie wel behouden.

b. Vlaams Gewest

Sinds het derde kwartaal van 2016 zet het nieuwe Vlaamse beleid (op kruissnelheid vanaf 2019) geleidelijk meer in op doelgroepverminderingen voor oudere werknemers en jonge laaggeschoolden ten koste van andere doelgroepverminderingen en activeringsvergoedingen.

We hielden rekening met:

- De uitdoving van de 'Tewerkstellingspremie 50+' (recyclage van het budget naar de doelgroep 'Ouderen'), de 'Jongerenbonus non-profit', een aantal doelgroepverminderingen ('Herstructureringen', algemene categorie 'Langdurig werkzoekenden'), alle activeringen in het kader van 'Activa' en 'Doorstromingsprogramma' behalve die in het kader van de 'Sine's'.
- De onmiddellijke afschaffing van de doelgroepvermindering 'Gesubsidieerde contractuelen PPO' (2017) en de uitdoving van de doelgroepvermindering 'Gesubsidieerde contractuelen RSZ' en 'Artikel 60'.
- De geleidelijke versterking van de doelgroepvermindering 'Ouderen' en de inkanteling van de doelgroep 'Jongeren' in een nieuwe doelgroepvermindering 'Laaggeschoolde jongeren'.
- De genereuzere vrijstelling van doorstorting van de wettelijke werknemersbijdragen in de sector van de koopvaardij.

c. Waals Gewest

Het Waalse beleid zal zich vanaf het derde kwartaal 2017 (overgangperiode tot midden 2020) geleidelijk richten naar doelgroepverminderingen voor oudere werknemers en activeringsvergoedingen voor langdurig werklozen en jonge laaggeschoolden ten koste van de meeste andere doelgroepverminderingen. Uitgangspunt van onze berekeningen waren o.a. de budgetten op kruissnelheid voor de nieuwe maatregelen of voor de versterking en/of hervorming van de oude maatregelen.¹⁵

We hielden rekening met:

- de uitdoving van een aantal doelgroepverminderingen ('Herstructureringen', 'Langdurig werkzoekenden', 'Mentors', 'Huisbedienden', 'Jonge werknemers')

¹⁵ Parlement Wallon, Document 698 (2016-2017) – n°1, *Projet de décret relatif aux aides à l'emploi à destination des groupes-cibles*, 16 december 2016, p.51.

- de vervanging van de activeringen in het kader van ‘Activa’ en ‘Doorstromingsprogramma’ door een ruimere activeringsmaatregel.
- de geleidelijke versterking van de doelgroepvermindering ‘ouderen’.

We hielden geen rekening met:

- de verstrengde voorwaarden voor toegang tot de ‘Prime à l’emploi’ (sinds 2016).
- hervormingen m.b.t. de ‘Beschutte werkplaatsen’, ‘Artikel 60’ en ‘SESAM’ (vanaf 2017).

d. Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De verenging van het toepassingsgebied van de doelgroepvermindering voor de ouderen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vanaf het vierde kwartaal van 2016 wordt in rekening genomen.

Het BHG heeft in principe ook beslist om de andere doelgroepverminderingen af te schaffen en te vervangen door activeringen en eventueel andere loonsubsidietechnieken ten gunste van langdurig werklozen en laaggeschoolden. Aangezien die heroriëntatie van de middelen niet gekwantificeerd werd, hebben we daar geen rekening mee gehouden en evolueren de doelgroepverminderingen volgens dezelfde parameters als vóór de zesde staatshervorming. Die heroriëntatie betekent dat relatief meer middelen zullen ingezet worden voor dat deel van de publieke sector dat nu bediend wordt door het huidige artikel 60-programma en de programma’s voor de gesubsidieerde contractuelen, en ook voor het non-profit- en het sociale profitgedeelte van de marktsector.

e. Dienstencheques

De loonsubsidies en de fiscale uitgaven in het kader van de dienstencheques in 2016 zijn gebaseerd op het volume terugbetaalde dienstencheques in elk gewest. Vanaf 2017 bepaalt de groeivoet van de consumptie van huishoudelijke diensten – in elk gewest bij hypothese gelijk aan de nationale groeivoet – het aantal gepresteerde uren. De relatieve prijs van dienstencheques t.o.v. zwartwerk voor de consument, na verrekening van het fiscaal voordeel, en een trend bepalen in elk gewest het aandeel van de dienstencheques in de regionale arbeidsvolumes.

2.3.2. Brutolonen, arbeidskosten en de loonwet van 2017

De hypothese over de brutolonen vóór indexering in 2016 in deze vooruitzichten is in lijn met de Wet van 28 april 2015 die de maximaal toegestane stijging van de loonkosten in 2015-2016 vastlegt en is gebaseerd op voorlopige inschattingen in de nationale rekeningen.

De brutolonen vóór indexering in 2017-2018 weerspiegelen het interprofessioneel akkoord (IPA) voor 2017-2018, nl. een totale stijging van de brutolonen vóór indexering met maximum 1,1 %. We veronderstellen dat het loonakkoord voor 2017-2018 ook de herinvoering van de degressiviteit van de minimumlonen voor 18- tot 20-jarigen weerspiegelt.

Bij gebrek aan vooruitzichten m.b.t. de buitenlandse lonen is de evolutie van de arbeidskosten – en daarvan afgeleid de brutolonen – na 2018, gebaseerd op traditionele determinanten (productiviteit,

werkloosheidsgraad, fiscaliteit) uit de economische theorie. Daarbij wordt verondersteld dat de mechanismes en motieven die de gemiddelde loonvorming in het verleden bepaald hebben, richtinggevend blijven voor de toekomst. De groei van de nominale productiviteit en de daling van de werkloosheidsgraad zijn de belangrijkste bronnen van de brutoloonstijgingen. Ook de indexering, het inerte karakter van de loonvorming en de (gedeeltelijke) recuperatie van werkgeversbijdrageverminderingen dragen tijdelijk bij aan de brutoloonstijgingen.

Hoewel de nieuwe wet op het concurrentievermogen van 2017 nog niet goedgekeurd was toen onderhandeld werd over het IPA, werd bij de onderhandelingen over de brutolonen voor 2017-2018 expliciet rekening gehouden met de nieuwe beperkingen van die wet op de marge voor loononderhandelingen (Box 1). De loonevolutie 2019-2022 die voorspeld wordt o.b.v. de economische theorie, werd naar beneden gecorrigeerd om rekening te houden met één van de bepalingen van de wet van 2017. Concreet werd het pakket werkgeversbijdrageverminderingen van 2020 dat boven op de taxshift komt, slechts voor de helft aangerekend aan de onderhandelingsmarge. Gegeven de vooruitzichten voor de gezondheidsindex en de werkgeversbijdrage- en loonsubsidievoeten betekent dat anno 2020 een neerwaartse correctie van de groeivoet van de brutolonen vóór indexering met 0,3 procentpunt. Met de restricties, die voortspruiten uit de evolutie van de loonhandicap na 2018, kon ex ante geen rekening worden gehouden omdat die begin 2017 niet gekend was.

Box 1 De wet ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen

Om te vermijden dat lastenverlagingen omgezet worden in hogere brutolonen legt de loonnormwet van 2017 grotere beperkingen op aan de loononderhandelingsmarge dan zijn voorganger van 1996, nl.:

- Loonsubsidies – via doelgroepverminderingen of andere technieken – mogen niet verrekend worden.
- Het deel van het taxshiftbudget voor algemene verminderingen dat het budget van het competitiviteitspact overstijgt, wordt helemaal uit de onderhandelingsmarge gehaald
- De algemene bijdrageverminderingen bovenop de taxshift worden voor de helft uit de onderhandelingsmarge gehaald.
- Verslechteringen van de loonhandicap in vergelijking met 1996 worden uit de loononderhandelingsmarge gehaald.
- Indien de loonkostenhandicap t.o.v. 1996 negatief is, mag slechts een fractie van die competitiviteitsverbetering omgezet worden in hogere lonen.

2.4. Hypothesen inzake overheidsfinanciën

2.4.1. Inleiding

De projectie is opgesteld bij ongewijzigd beleid. Dat betekent dat ze rekening houdt met de bestaande wettelijke bepalingen en de beslissingen die gekend waren door het FPB op 16 maart 2017 – meer specifiek die opgenomen in de begrotingen 2017 van de verschillende beleidsniveaus en de aangekondigde maatregelen op middellange termijn die voldoende nauwkeurig gespecificeerd zijn – met de endogene dynamiek van de ontvangsten- en uitgavenposten die niet gestuurd worden door wettelijke bepalingen, en, indien nodig, met de voortzetting van trends voor de louter discretionaire uitgaven.

Net zoals het macro-economische kader wordt de projectie van de overheidsfinanciën voorgesteld overeenkomstig het ESR-concept. Dat houdt onder meer het volgende in:

- Staatshervorming: alle in het kader van de staatshervorming overgedragen bevoegdheden, ook de bevoegdheden die door Entiteit I worden beheerd voor rekening van de gemeenschappen en gewesten (o.a. de kinderbijslag), worden verrekend in de rekening van de deelsector van de gemeenschappen en gewesten. De aan de gemeenschappen en de gewesten uitgekeerde dotaties worden dus verrekend in brutotermen (d.w.z. niet verminderd voor de bevoegdheden die door Entiteit I worden beheerd). De werkingskosten van Famifed worden echter verrekend in de sociale zekerheid en worden gefinancierd door overdrachten van de gefedereerde entiteiten¹⁶.
- Consolidatie van het Vlaams Zorgfonds met de Vlaamse Gemeenschap: het Vlaams Zorgfonds behoorde in de overheidsrekeningen tot en met 2015 tot de Sociale Zekerheid. Dat was gebaseerd op het feit dat het ging om een publieke entiteit die voornamelijk sociale uitkeringen verstreekte en in belangrijke mate gefinancierd werd door sociale bijdragen. Het Vlaams Zorgfonds zou echter geleidelijk aan meer bevoegdheden krijgen, zoals de tegemoetkoming van de hulp aan bejaarden in 2016. De volgende jaren zouden ook delen van de thuiszorg, ouderenzorg toegewezen worden aan dit fonds. Door de integratie van de tegemoetkoming aan bejaarden (die niet gefinancierd wordt door bijdragen) valt het aandeel van de sociale bijdragen in de financiering terug van 60 % naar 30 % en wordt er door het INR geopteerd om het Zorgfonds te consolideren met de Vlaamse Gemeenschap.
- In april 2016 zijn de Pensioendienst voor de Overheidssector (PDOS) en de Rijksdienst voor Pensioenen (RVP) samengevoegd tot de Federale Pensioendienst. Naar aanleiding van die fusie heeft het INR beslist de Federale Pensioendienst vanaf 2016 te consolideren met de sector van de sociale-verzekeringsinstellingen. De pensioenen van het personeel van de gefedereerde entiteiten, de lagere overheid en de federale overheid worden dus vanaf 2016 en in ESR-termen, gefinancierd door overdrachten van de sociale zekerheid aan die verschillende beleidsniveaus, terwijl de sociale zekerheid zelf door een overdracht van de federale overheid wordt gefinancierd.

¹⁶ In de overheidsrekeningen 2015 van oktober 2016 werden de werkingskosten van Famifed gefinancierd door de verkoop van goederen en diensten van de sociale zekerheid aan de gemeenschappen en de gewesten. Deze projectie is conform met die rekeningen. In de projectie is het dus pas vanaf 2016 dat de financiering gebeurt via overdrachten.

2.4.2. Fiscale ontvangsten

De fiscale ontvangsten van 2016 zijn gebaseerd op de observaties waarover het FPB beschikte op 16 maart 2017. De door de federale overheid geïnde belastingen voor eigen rekening en voor rekening van andere entiteiten, omvatten de ontvangsten tot en met januari 2017 (februari 2017 voor de opcentiemen op de personenbelasting van de lagere overheid).

De vooruitzichten van de fiscale ontvangsten houden vanaf 2017 rekening met het macro-economisch kader, met de op de verschillende beleidsniveaus besliste fiscale maatregelen voor 2017 en met de maatregelen die met voldoende nauwkeurigheid voor de middellange termijn werden aangekondigd. Wanneer dat mogelijk is, wordt de impact gegenereerd op basis van FPB-modellen; wanneer dat niet mogelijk is, wordt de impact overgenomen uit begrotingsdocumenten.

Dit zijn de belangrijkste discretionaire maatregelen waarmee vanaf 2017 rekening wordt gehouden:

- Personenbelasting: niet-indexering van de niet-arbeidsgerelateerde fiscale uitgaven (aanslagjaren 2015 tot 2018), herziening van het barema (aanslagjaren 2017, 2019 en 2020), verhoging van de forfaitaire beroepskosten (aanslagjaren 2017 en 2019), herziening van de belastingvrije som (aanslagjaren 2019 en 2020).
- Personenbelasting: versnelling van het inkohieringstempo tijdens het aanslagjaar 2016 (nadien constant gehouden); het belangrijkste gevolg daarvan is een eenmalige wijziging van de verdeling van de ontvangsten tussen beleidsniveaus in 2016 (negatief effect voor de federale overheid, positief effect voor de lagere overheid en de gewesten als geheel beschouwd).
- Roerende voorheffing: verhoging van het tarief naar 30 % (2017).
- Vennootschapsbelasting: stijging van de verworpen uitgaven inzake bedrijfswagens (2017).
- Vennootschapsbelasting: eenmalige weerslag in 2017 (ten belope van het bedrag vermeld in het verslag van het Monitoringcomité van maart 2017) van de terugbetalingen in het kader van de excess profit rulings.
- Btw: uitbreiding van de belasting op spelen en weddenschappen (2017).
- Btw: verlaging van het tarief voor sociale huisvesting (2017). De projectie houdt geen rekening met de exogene weerslag van die maatregel. De budgettaire notificaties vermelden negatieve budgettaire kosten (waarover het Rekenhof voorbehoud heeft gemaakt) rekening houdend met het feit dat 'door de uitbreiding van de toepassing van het verlaagd btw-tarief de privésector zijn ontwikkeling zal kunnen voortzetten'.
- Accijnzen: indexering van de accijnzen tot 2018, kliksysteem op brandstoffen voor wegvervoer tot 2018, opeenvolgende verhogingen van de accijnzen op tabaksproducten tot 2019. De opeenvolgende verhogingen tot 2020 van de accijnzen op alcohol en de accijnzen uit hoofde van de 'gezondheidstaks' die door de ministerraad van 28/08/2015 werden beslist, zijn niet opgenomen in de projectie (aangezien ze in 2017 nog geen concrete vorm zouden krijgen).
- Taks op beursverrichtingen: verhoging van het plafond en uitbreiding naar platforms gevestigd in het buitenland (2017).

- Vervroegde heffing (2015 tot 2019) op het pensioensparen.
- Nieuwe fiscale regularisatie: de projectie houdt rekening met een totale impact van 150 miljoen euro vanaf 2017 voor de federale overheid (bedrag uit het verslag van het Monitoringcomité van maart 2017). Voor de ontvangsten uit regularisaties van de gewesten, wordt de impact vermeld in hun respectieve begrotingen 2017 overgenomen (135 miljoen euro in totaal).

De projecties van het FPB veronderstellen dat de inspanningen op het vlak van fiscale fraudebestrijding worden voortgezet (de aanslagvoeten wordt constant gehouden in de projectie, wat veronderstelt dat de inspanningen op het vlak van fiscale fraudebestrijding niet verminderen). We hebben niet op exogene wijze een budgettaire impact ingevoerd voor fiscale fraudebestrijding, betere inning, sectorale controles, enz.

De discretionaire maatregelen die verrekend worden met betrekking tot de eigen ontvangsten van de gewesten en de lagere overheid worden in de volgende paragrafen vermeld.

2.4.3. Personeelsuitgaven van de federale overheid

De projectie van de personeelsuitgaven van de administratie en van Defensie houdt rekening met de evolutie van de werkgelegenheid, met een loondrift en met de loonherwaarderingen zoals beslist in het kader van de ondertekende sectorale akkoorden.

De werkgelegenheid daalt over de projectieperiode door de maatregelen die de regering heeft beslist. Binnen de overheid daalt de werkgelegenheid tot 2019 (- 6 000 eenheden); vanaf 2020, en zonder nieuwe maatregelen, blijft de werkgelegenheid binnen de overheid stabiel. Bij Defensie blijft de werkgelegenheid dalen tot 2022 (-5 300 eenheden) naar aanleiding van het 'Strategisch Plan voor Defensie'.

2.4.4. Overige uitgaven van de federale overheid en niet-fiscale ontvangsten

De raming voor 2016 bevat de beschikbare informatie, met inbegrip van de eerste ramingen van het INR inzake de toevoegingen en correcties aan de budgettaire gegevens met het oog op de opmaak van de rekeningen voor 2016 in ESR-termen.

De projectie van de primaire uitgaven van de departementen – uitgezonderd de bezoldigingen – is gebaseerd op de initiële begroting 2017 en op de projecties per basisallocatie uit de parlementaire documenten bij de initiële begroting. Wat betreft de ontvangsten en uitgaven van de te consolideren instellingen (ION) die opgenomen zijn in de economische hergroepering van de federale overheid, zijn er niet altijd gedetailleerde ramingen beschikbaar voor 2017 en in nog beperktere mate voor de daaropvolgende jaren. De projectie voor die instellingen is dus het resultaat van eigen ramingen op basis van de evolutie van de dotaties die ze ontvangen en rekening houdend met de voor hen geldende budgettaire restricties.

Primaire uitgaven

De kortetermijnevolutie van de primaire uitgaven wordt onder meer beïnvloed door de volgende hypothesen/elementen:

- Een daling van de lopende overdrachten aan de huishoudens en de izw's in 2017, in overeenstemming met een hypothese van een geleidelijke afzwakking van de asiel- en immigratiecrisis.
- De geleidelijke uitdoving van de uitzonderlijke uitgaven in het kader van de versterking van de veiligheid¹⁷, die zich onder meer vertaalt in een daling van de uitgaven voor de aankoop van goederen en diensten in 2018.
- De daling van de bni-bijdrage aan de Europese Unie in 2017 als gevolg van de stijging in 2016 door de retroactieve inwerkingtreding van het nieuwe Besluit betreffende het stelsel van eigen middelen.
- Verschillende tijdelijke factoren die betrekking hebben op de kapitaaloverdrachten aan andere sectoren: bij de overdrachten aan de bedrijven wordt in 2017 rekening gehouden met de terugbetaling van de roerende voorheffing als gevolg van een gerechtelijke beslissing (96 miljoen euro). De kapitaaloverdrachten aan het buitenland houden rekening met de aan Crédit local de France toegekende middelen (als participatie) (250 miljoen euro in 2016 en 75 miljoen euro in 2017).

De projectie gaat ervan uit dat de onderbenutting van de budgettaire kredieten in de lijn ligt van de recurrente onderbenutting die de afgelopen jaren werd waargenomen.

Op middellange termijn worden de investeringsuitgaven bepaald door het investeringsprofiel van Defensie, en meer bepaald in 2020 door de start van de betalingen voor het investeringsprogramma 2016-2030 van Defensie. De overige primaire uitgaven dalen in procent van het bbp, onder meer onder invloed van de meerjarige besparingsmaatregelen die door de federale regering werden beslist tijdens het conclaaf van 2014. Er wordt bij de investeringsbijdragen aan overheidsbedrijven geen rekening gehouden met de aangekondigde financiering van de voltooiing van de GEN-werkzaamheden, gezien er over die financiering nog geen officieel besluit genomen is door de Ministerraad.

Niet-fiscale ontvangsten

De niet-fiscale ontvangsten worden op korte termijn beïnvloed door verschillende tijdelijke factoren. De kapitaaloverdrachten van de ondernemingen omvatten in 2017 de terugbetaling van de belastingen in het kader van de excess profit rulings (231 miljoen euro)¹⁸ en een terugbetaling van de btw door de touroperatoren (150 miljoen euro). Op middellange termijn stabiliseren de niet-fiscale ontvangsten zich in procent van het bbp.

Rentelasten

De evolutie van de rentelasten is afhankelijk van de marktrente en de totale schuld, de variaties in die laatste vloeien voort uit het begrotingstekort en de verrichtingen buiten de netto financieringsbehoefte.

¹⁷ Die worden bij hypothese verrekend als intermediair verbruik, investeringen en lonen.

¹⁸ In 2016 wordt ook een bedrag van 391 miljoen euro verrekend.

De rentelasten blijven dalen in het begin van de projectieperiode, stabiliseren zich vervolgens en stijgen licht aan het einde van de periode door de stijgende rentevoeten.

2.4.5. Gemeenschappen en gewesten

De inkomsten en uitgaven van de gemeenschappen en gewesten zijn voor 2016 gebaseerd op de voorlopige realisaties 2016, rekening houdend met de consolidatieperimeter en de gekende ESR-correcties. Voor 2017 houdt de projectie rekening met de initiële begrotingen 2017 van de verschillende deelentiteiten en hun meest recentste economische hergroeperingen.

De budgettaire evolutie op middellange termijn (vanaf 2018) is gebaseerd op een hypothese van ongewijzigd beleid, wat zich vertaalt in het doortrekken van de geobserveerde trends van de recentste begrotingen, en houdt indien beschikbaar rekening met de meerjarenramingen.

Wat de personeelsuitgaven betreft, evolueert de werkgelegenheid in het onderwijs in functie van de schoolgaande bevolking; voor de administratie houdt de projectie van de werkgelegenheid rekening met de besliste besparingsmaatregelen. Na de jaren waarvoor die maatregelen van toepassing zijn, wordt de werkgelegenheid in de administratie constant gehouden. Bovendien integreert de projectie een loondrift (afzonderlijk voor onderwijs en administratie) en loonherwaarderings die zijn toegekend in het kader van de reeds ondertekende sectorale akkoorden.

Voor het geheel der gemeenschappen en gewesten, houdt de projectie rekening met:

- Bijzondere financieringswet: doordat de factor ‘regionale fiscale autonomie’ en het bedrag van de geregionaliseerde fiscale uitgaven tijdens de overgangperiode werden overschat, dalen de overdrachten met 1,6 miljard euro. Die daling wordt volledig verrekend in ESR in het jaar waarin dat bedrag is verschuldigd, bij hypothese in 2018.
- Fiscale regularisatie: het bedrag dat in de initiële begroting van 2017 is opgenomen, wordt in de projectie constant gehouden.
- Kilometerheffing: de niet-fiscale ontvangen worden in 2017 beïnvloed door een op kruissnelheid zijnde kilometerheffing.
- Uitgaven voor asiel en veiligheid: de projectie omvat voor 2017 de eenmalige uitgaven voor asiel en veiligheid waarin de initiële begrotingen van 2017 voorzien.
- Financiering van de ziekenhuisinfrastructuur A1/A3: de uitgaven voor 2017 zijn gebaseerd op de begrotingen 2017 en de voorlopige realisaties 2016. In 2018 veronderstelt de hypothese dat – behalve voor de Vlaamse Gemeenschap – de uitgaven overeenstemmen met het bedrag van de BFW-dotatie. Voor Vlaanderen daarentegen wordt er vanaf 2017 rekening gehouden met de omschakeling naar een forfaitair systeem. De zogenaamde bouwkalenderprojecten A1/A3 worden vervangen door een forfaitaire betoelaging (20,9 miljoen). Voor onderhoudswerkzaamheden aan de bestaande infrastructuur (roerend en onroerend) wordt voorzien in een instandhoudingsforfait (32 miljoen). Op middellange termijn zouden deze forfaits licht stijgen. Daarnaast houdt de projectie ook rekening

met investeringsuitgaven (40 miljoen) voor specifieke dossiers uit het verleden. Het nieuwe aangekondigde stelsel voor de financiering van ziekenhuisinfrastructuren in het Waals Gewest is niet opgenomen in de projectie.

- Er werd geen rekening gehouden met de toekomstige investeringen in nieuwbouw voor VRT en RTBF.

Meer specifiek op het niveau van sommige deelentiteiten, integreert de projectie volgende elementen:

Vlaams Gewest (inclusief Vlaamse Gemeenschap)

- Vlaamse energieheffing: komt op kruissnelheid vanaf 2017, waardoor de indirecte belastingen sterk toenemen (met 170 miljoen t.o.v. 2016). Nadien evolueren die inkomsten met de economische groei.
- Loonsubsidies: de projectie houdt rekening met de hervormingen op het vlak van het doelgroepenbeleid (inclusief de overgangsregelingen) in 2016 en 2017 (zie sectie 2.3.1.b). De uitgaven voor de subsidies aangaande de programma's Vlaamse Ondersteuningspremie (VOP), Tijdelijke Werkervaring (TWE), Aanwervingsincentives Langdurig Werkzoekenden (AWI) zijn gebaseerd op de initiële begroting 2017 en worden op middellange termijn geïndexeerd. Er is in de projectie nog geen rekening gehouden met de aangekondigde inkanteling van het stelsel 'PWA', de doelgroepverminderingen 'Artikel 60', 'Gesubsidieerde contractuelen RSZ' en 'Gesubsidieerde contractuelen PPO' in het nieuwe stelsel TWE.
- Nieuwe renovatiepremie voor de gezinnen vanaf 2017 (30 miljoen) en bijkomende opstap (30 miljoen) in 2018.
- Kapitaaloverdrachten aan de lagere overheid: éénmalig (20 miljoen) in 2018 en in 2019 voor aanleg van een rioleringsnetwerk.
- Afslanking van de Vlaamse provincies: verhoging van de ontvangsten uit onroerende voorheffing met 100 miljoen euro vanaf 2018 (en eenzelfde daling van de provinciale opcentiemen). Die bijkomende ontvangsten financieren de bevoegdheidsoverdracht van de provincies naar de Vlaamse Gemeenschap van de persoonsgebonden aangelegenheden zoals cultuur, sport en jeugdbeleid.
- Investerings en PPS-projecten: de bouwuitgaven voor Scholen van Morgen en voor Oosterweel zijn gebaseerd op de Vlaamse meerjarenraming. De uitgaven voor Scholen van Morgen dalen met meer dan 400 miljoen in 2017, terwijl de uitgaven voor Oosterweel op kruissnelheid komen vanaf 2018 (gemiddeld 600 miljoen per jaar).
- Consolidatie van het Vlaams Zorgfonds met de Vlaamse Gemeenschap vanaf 2016 (zie sectie 2.4.1.): de verandering van entiteit (van sociale zekerheid naar Vlaamse Gemeenschap) heeft voornamelijk tot gevolg dat de sociale prestaties in geld toenemen met 363 miljoen en de effectieve sociale bijdragen toenemen met 213 miljoen (ook werkingskosten, kapitaaluitgaven en inkomsten uit vermogen nemen hierdoor licht toe). In de nationale rekeningen vallen de overdrachten van de Vlaamse Gemeenschap aan de sociale zekerheid ter financiering van het Zorgfonds daardoor weg. Op middellange termijn evolueren de sociale prestaties verbonden aan de zorgverzekering met de

groei van de Vlaamse bevolking ouder dan 75 en de sociale bijdragen met de groei van Vlaamse bevolking ouder dan 25 jaar.

- Gezinsbijslag: de projectie integreert de indexsprong in 2017 en de verhoging van het budget voor de gezinsbijslagen in 2019 ten belope van het bedrag dat voortvloeit uit het niet toepassen van de spilindexoverschrijding in 2015 en in 2017.

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

- Integratie van het tweede luik van de Brusselse fiscale hervorming:
 - Het optrekken van het bestaande abatement in de registratierechten bij aankoop van een woning-hoofdverblijfplaats (daling registratierechten met ongeveer 70 miljoen vanaf 2017).
 - Toekenning van een forfaitaire premie van 120 euro per woning gelegen in het Brusselse Gewest en waarin de eigenaar zijn hoofdverblijfplaats heeft gevestigd: toename van de overdrachten aan de gezinnen (ongeveer 50 miljoen in 2017, en 26 miljoen vanaf 2018).
 - Opheffing woonbonus voor contracten afgesloten na 31 december 2016.
 - Algemene verlaging van 0,5 % van de personenbelasting via een verlaging van de gewestelijke opcentiemen vanaf aanslagjaar 2018.
 - Verhoging van de belasting op bank- en kredietinstellingen en op bankautomaten vanaf 2017.
 - Hervorming, harmonisering van de successie en schenkingsrechten.
- Nieuwe belastingen die voorzien waren voor 2016, maar uitgesteld zijn naar 2017: hotelbelasting en belasting op zendmasten en pylonen.
- Toename (30 miljoen) van de algemene dotatie aan de gemeenten vanaf 2017.
- Verschuiving van sommige investeringen en van verkopen van gebouwen en terreinen van 2016 naar 2017.
- Renovatie tunnels: 30 miljoen vanaf 2017.
- Verhoging van de middelen (met 20 miljoen) voor inschakelingscontracten en patronale bijdrageverminderingen voornamelijk ten gunste van de lagere overheid.

Waals Gewest

- Autonomieverzekering (Assurance Autonomie) en kinderbijslag: bij gebrek aan gegevens worden de hervorming van de kinderbijslag en de oprichting van een autonomieverzekering niet opgenomen in de projectie.
- Fiscale uitgaven: in de projectie wordt de hervorming van de woonbonus opgenomen. In tegenstelling tot de vroegere belastingverlaging – die wordt verrekend als een negatieve ontvangst – wordt de wooncheque verrekend in de kapitaaloverdrachten aan de huishoudens.
- Investeringsuitgaven: voor 2017 worden de in de initiële begroting 2017 voorziene investeringsuitgaven (die toenemen ten opzichte van 2016) opgenomen. Op middellange termijn wordt verondersteld dat ze stabiel blijven in reële termen.

- Loonsubsidies: de projectie houdt rekening met de hervormingen (inclusief de overgangsregelingen) op het vlak van het doelgroepenbeleid in 2017 (zie sectie 2.3.1.b.).

Duitstalige Gemeenschap

- Investerings: de projectie neemt voor 2017 het bedrag over zoals ingeschreven in de initiële begroting 2017 en gaat vanaf 2018 uit van een terugkeer van de uitgaven naar het niveau van vóór het afgerond investeringsprogramma.

Franse Gemeenschap

- Investeringsuitgaven: voor 2017 worden de in de initiële begroting 2017 voorziene investeringsuitgaven opgenomen. Op middellange termijn wordt verondersteld dat de investeringsuitgaven voor de schoolgebouwen geleidelijk een inhaalbeweging maken ten opzichte van de dotaties die in het verleden werden uitgekeerd.
- Universiteiten en hogescholen: in de projectie wordt rekening gehouden met de herfinanciering van het hoger onderwijs die in 2017 (via de initiële begroting) wordt voorzien, en in 2018 en 2019 volgens een hypothese waarin het totale aangekondigde bedrag wordt herverdeeld.

2.4.6. Lagere overheid

De projectie van de loonmassa van de lagere overheid houdt rekening met de hypothese van een werkgelegenheidsdaling tot 2018 (jaar waarin de volgende gemeenteraadverkiezingen worden georganiseerd; vanaf 2019 wordt de werkgelegenheid constant gehouden) en met de toename van de werkgeversbijdragen uitgekeerd aan de RSZPPO voor de financiering van de pensioenen van de statutaire ambtenaren.

De evolutie van de sociale uitkeringen van de OCMW's berust op een dubbele hypothese. De eerste hypothese betreft het gemiddelde bedrag van het leefloon en houdt onder meer rekening met de maatregelen van het IPA 2017-2018 met betrekking tot de welvaartsaanpassing en met de parameters voor de berekening van de welvaartsenveloppe vanaf 2019. De tweede hypothese heeft betrekking op de evolutie van het aantal begunstigden, waarbij rekening wordt gehouden met de nieuwe demografische vooruitzichten 2016-2060, in het bijzonder het aantal vluchtelingen die in aanmerking komen voor een tegemoetkoming van de OCMW's.

De evolutie van de overige uitgaven en niet-fiscale ontvangsten bij ongewijzigd beleid vloeit voornamelijk voort uit de waargenomen trends. Die trends worden geraamd op basis van de observaties 1995-2015 uit de nationale rekeningen die in oktober 2016 werden gepubliceerd. Daarnaast weerspiegelt de projectie van de investeringen de investeringscyclus van de afgelopen twaalf jaar.

In de projectie wordt ook rekening gehouden met de hervorming van de Vlaamse provincies. Zo worden vanaf 2018 de opcentiemen op de onroerende voorheffing en bepaalde uitgavenposten verminderd met 100 miljoen euro (zie sectie 2.4.5.).

2.4.7. Sociale zekerheid

a. Maatregelen

De projectie van de socialezekerheidsuitkeringen omvat alle door de regering goedgekeurde maatregelen, zoals opgenomen in de budgettaire notificaties van oktober 2016. Dat omvat onder meer de maatregelen inzake werkverwijdering van zwangere werknemers, de toegestane activiteiten tijdens een ziekteperiode, de verlenging van de wachttijd voor arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, de verhoging van de DOSZ-bijdragen.

Deze vooruitzichten houden rekening met de nieuwe maatregel omtrent de regularisatie van de studieperiodes in de pensioenberekening in de algemene regeling van werknemers en zelfstandigen en in de overheidssector. Hierbij wordt rekening gehouden met het bedrag van de bijdragen tijdens en na de transitieperiode, de waardering van de geregulariseerde periodes in de pensioenberekening en met de overgangperiode voor de ambtenarenregeling waarbij de opgebouwde rechten voor de gratis diplomabonificaties in de pensioenberekening behouden worden pro rata de reeds gepresteerde loopbaan. Voor de overheidspensioenen wordt in de projectie ook rekening gehouden met de maatregelen van de hervorming van april 2016 die al in werking zijn getreden (geleidelijke verhoging van 60 tot 63 jaar van de ambtshalve pensioneringen na 365 ziektedagen).

Voor werkloosheid, tijdskrediet, loopbaanonderbreking, worden de verschillende correcties en de nieuwe maatregelen (met betrekking tot de harmonisatie tussen tijdskrediet en loopbaanonderbreking) uit de budgettaire notificaties 2016-2017 van oktober 2016 ook opgenomen in de vooruitzichten, alsook de maatregelen inzake gezondheidszorg (besparingsmaatregelen die door de taskforce werden voorgesteld, maatregelen die werden beslist in het kader van het Toekomstpact, bijkomende inspanningen, zoals de harraming van de terugbetaling van bepaalde medicijnen, de beperking van de indexering van medische honoraria, enz.). Bovendien wordt ook rekening gehouden met de verlaging en de herverdeling van de welvaartsenveloppe 2017-2018 volgens de parameters van het IPA tot 2020.

b. Nieuw financieringsmechanisme

De projectie omvat de bepalingen van het wetsontwerp van 18 december 2016 houdende hervorming van de financiering van de sociale zekerheid (vanaf 2017). De bedragen van de verschillende financieringen stemmen overeen met de cijfers uit het rapport van het Monitoringcomité van maart 2017. Wat de klassieke rijkstoelage betreft, werd in de projectie geen rekening gehouden met een vergrijzingscoëfficiënt (die bij koninklijk besluit zal moeten worden bepaald). In de projectie wordt de evenwichtsdotatie (zowel voor de werknemersregeling als de zelfstandigenregeling) constant gehouden in nominale termen. De evolutie ervan is a priori onbepaald omdat ze voortaan afhangt van een beoordeling van de responsabiliseringscriteria. Het is niet aan het FPB om daar een uitspraak over te doen in het kader van de projectie.

c. Gezondheidszorg

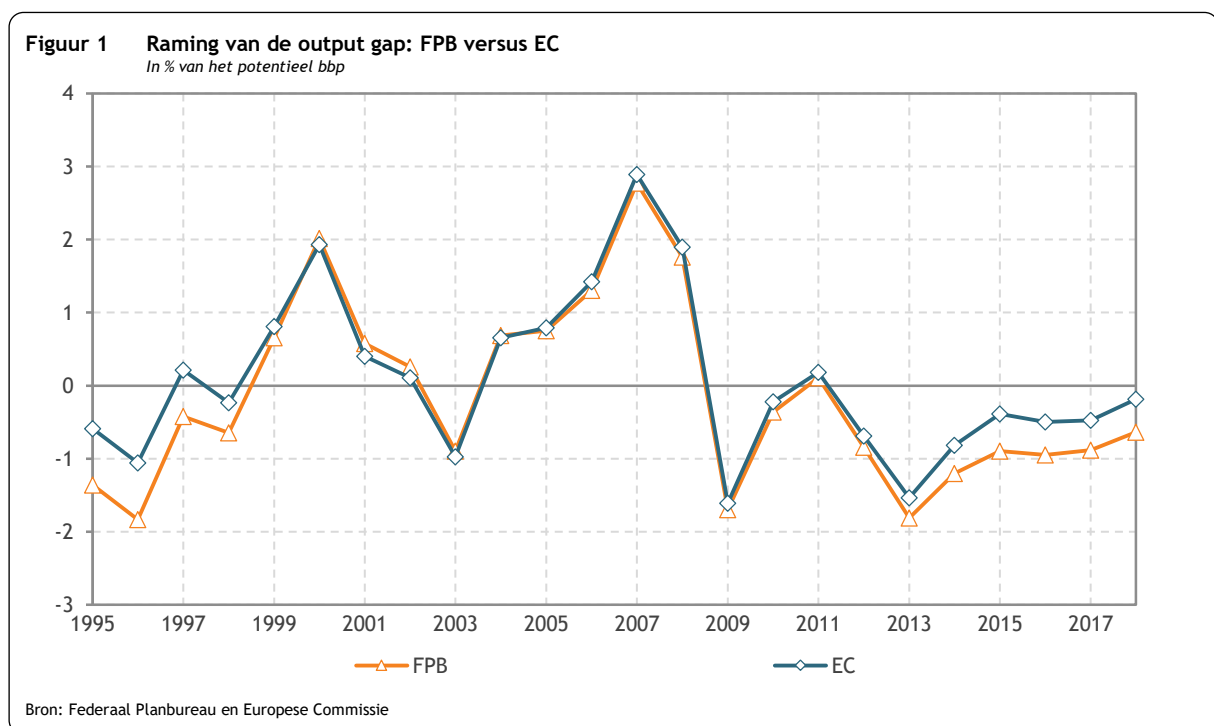
De gezondheidszorguitgaven van 2017 houden rekening met de bedragen voorzien in de begroting van het RIZIV. Vanaf 2018 worden de reële uitgaven voor geneeskundige zorg geprojecteerd op basis van econometrische modellen.

De reële groei van de totale uitgaven aan geneeskundige zorg is in deze projectie vergelijkbaar met de raming van vorig jaar en is, nog steeds in de context van het gevoerde besparingsbeleid, beduidend lager dan het historisch gemiddelde. De dynamiek van de structurele determinanten van de uitgaven (bbp-groei, vergrijzing van de bevolking, medische technologie en bevolkingsgroei) resulteert in een gemiddelde reële groei van 2,2 % per jaar over de periode 2018-2022.

3. Vergelijking van de raming van de output gap door het FPB en de Europese Commissie

Het FPB gebruikt de referentiemethode van de EU¹⁹ om het potentieel bbp en zijn componenten te berekenen, maar past die toe op zijn eigen databanken en voegt daar de cijfers van zijn economische vooruitzichten aan toe.²⁰ Daardoor is de raming van het potentieel bbp volledig coherent met de middellangetermijnprojectie. Als er geen strikte sluitingsregel wordt opgelegd, ligt de output gap dicht bij nul aan het einde van de projectieperiode doordat er filters worden toegepast op verschillende componenten van het bbp.

De Europese Commissie (EC) heeft in februari haar macro-economische wintervooruitzichten gepubliceerd voor de periode 2017-2018. Op basis van die vooruitzichten heeft ze, zoals bij elke oefening, een raming gemaakt van het potentieel bbp en de output gap van alle lidstaten. In de volgende figuur wordt een vergelijking gemaakt tussen de raming van de output gap voor België van de EC en die van het FPB. Als de eerste jaren buiten beschouwing worden gelaten, leunen de ramingen tot 2011 zeer dicht bij elkaar aan. Het verschil tussen beide ramingen wordt groter tussen 2012 en 2015 en het stabiliseert zich vervolgens op ongeveer een half procentpunt van het potentieel bbp.

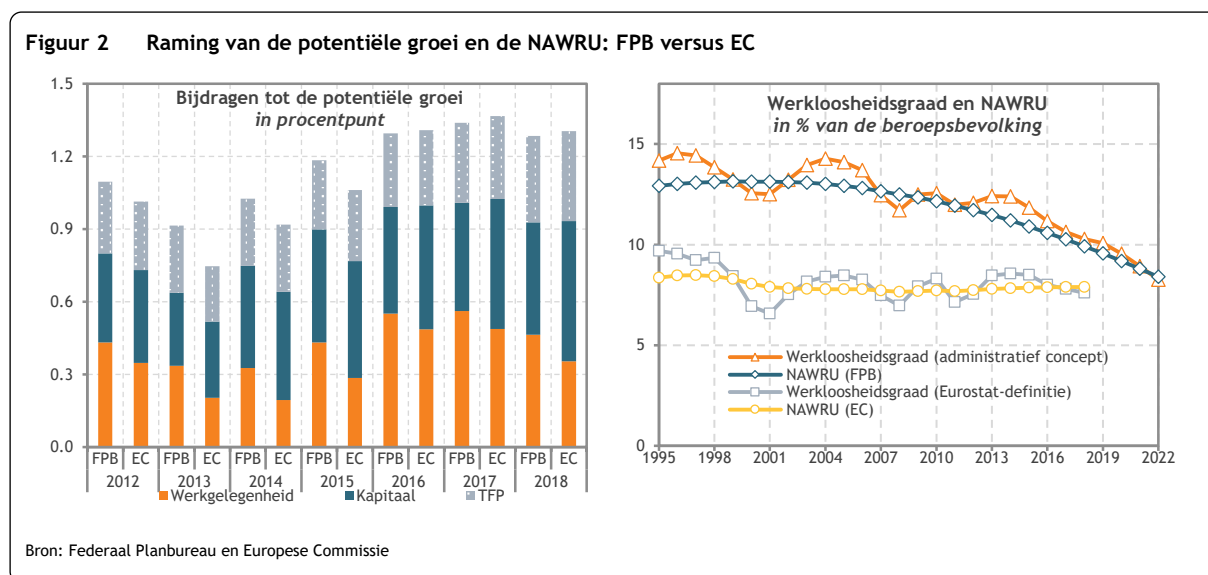
Zoals blijkt uit de onderstaande linkerfiguur, wordt dat verschil verklaard door een iets hogere inschatting van de potentiële groei door het FPB tijdens die vier jaar. Hoewel de som van de bijdragen

¹⁹ HAVIK K., MC MORROW K., ORLANDI F., PLANAS C., RACIBORSKI R., RÖGER W., ROSSI A., THUM-THYSEN A. and VANDERMEULEN V. (2014), *The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps*, European Economy, Economic Paper No. 535, november.

²⁰ De methode wordt in detail beschreven in Lebrun I. (2011), 'What has been the damage of the financial crisis to Belgian GDP? An assessment based on the FPB's medium-term outlook', Federaal Planbureau, Working Paper 8-11, juni.

van de kapitaalvoorraad en de totale factorproductiviteit (TFP) nagenoeg identiek is, ligt de bijdrage van de werkgelegenheid iets lager in de raming van de EC.

De bijdrage van de werkgelegenheid tot de potentiële groei wordt bepaald door de evolutie van de volgende drie variabelen: de bevolking op arbeidsleeftijd, de trendmatige participatiegraad en de werkloosheidsgraad die overeenstemt met een stabiele looninflatie (de NAWRU). Die laatste variabele verklaart het verschil in de ramingen van de beide instellingen. Om de NAWRU te ramen, baseert de EC zich op de Eurostat-definitie van de werkloosheidsgraad, inclusief haar vooruitzichten voor die variabele in 2017 en 2018. Het FPB gebruikt daarentegen een administratief werkloosheidsconcept en neemt de zes jaren waarop de vooruitzichten betrekking hebben mee op in de schattingsperiode. De rechterfiguur hieronder toont die verschillende curves. Zelfs wanneer alleen rekening wordt gehouden met de observaties, leidt het administratief concept van de werkloosheidsgraad tot een neerwaartse trend, terwijl het Eurostat-concept een stabiele trend vertoont. In het geval van het administratief concept wordt door de toevoeging van de jaren waarop de vooruitzichten betrekking hebben en waarin de werkloosheidsgraad sterk daalt, het verschil tussen de evolutie van de twee ramingen van de NAWRU tijdens de afgelopen jaren nog meer benadrukt als gevolg van de eigenschappen van de statistische filter die wordt gebruikt.

4. Resultaten van de projectie

Table 1a Macroeconomic prospects

	ESA code	2016	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
		Level (billion of 2010 euros)	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change
1. Real GDP		388.5	1.2	1.4	1.5	1.5	1.6	1.4	1.3
2. Nominal GDP	B.1g +D.21 -D.31	422.0	2.8	3.2	3.2	3.0	2.9	2.9	2.9
Components of real GDP									
3. Private consumption expenditure	P.3	197.6	0.7	1.4	1.5	1.5	1.5	1.3	1.1
4. Government consumption expenditure	P.3	90.4	0.4	0.3	0.6	0.8	0.9	1.1	1.1
5. Gross fixed capital formation	P.51	90.0	2.0	2.8	3.0	2.0	2.7	1.8	1.7
6. Changes in inventories and net acquisition of valuables (contribution to real GDP growth)	P.52 +P.53	-	-0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
7. Exports of goods and services	P.6	355.4	6.1	4.5	3.4	3.9	3.9	3.9	3.8
8. Imports of goods and services	P.7	345.8	5.3	4.6	3.6	3.9	4.1	3.9	3.8
Contribution to real GDP growth									
9. Final domestic demand		-	0.4	1.4	1.6	1.4	1.6	1.3	1.2
10. of which change in inventories and net acquisition of valuables	P.52 +P.53	-	-0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
11. External balance of goods and services	B.11	-	0.8	0.0	-0.1	0.1	0.0	0.1	0.1

Table 1b Price developments

	2016	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Level (2010 =100)	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change
1. GDP deflator	108.6	1.6	1.7	1.6	1.5	1.3	1.5	1.6
2. Private consumption deflator	108.8	1.5	2.2	1.6	1.7	1.6	1.7	1.7
3. HICP	110.5	1.8	2.2	1.6	1.7	1.6	1.7	1.7
4. Public consumption deflator	110.6	1.5	2.0	1.5	2.0	1.8	1.9	1.8
5. Investment deflator	108.0	0.9	1.5	1.3	1.3	1.0	1.5	1.6
6. Export price deflator (goods and services)	100.2	-1.4	2.4	0.8	1.9	1.9	2.0	2.0
7. Import price deflator (goods and services)	99.2	-2.2	2.8	0.7	2.1	2.2	2.2	2.2

Table 1c Labour market developments

	ESA code	2016	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
		Level	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change	rate of change
1. Employment, persons (000) ¹		4659.9	1.3	1.1	0.9	0.7	1.0	0.9	0.8
2. Employment, hours worked ²		7233.8	1.4	1.1	0.9	0.7	1.0	0.9	0.7
3. Unemployment rate (%) ³		8.0	8.0	7.6	7.5	7.4	7.1	6.6	6.1
4. Labour productivity, persons ⁴		83.4	0.0	0.3	0.7	0.7	0.5	0.5	0.5
5. Labour productivity, hours worked ⁵		53.7	-0.1	0.3	0.7	0.8	0.6	0.5	0.6
6. Compensation of employees ⁶	D.1	209.5	1.4	2.9	2.7	3.0	2.7	2.9	3.1
7. Compensation per employee ⁷		54.0	0.2	1.9	1.8	2.3	1.6	2.0	2.3

1. Occupied population, domestic concept, national accounts definition.

2. National accounts definition (million hours).

3. Harmonised definition, Eurostat; percent of labour force.

4. Real GDP per person employed.

5. Real GDP per hour worked.

6. Billion euro

7. Thousand euro

Table 1d Sectoral balances
% of GDP

	ESA code	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Net lending/borrowing vis-à-vis the rest of the world	B.9	0.6	0.7	0.7	0.6	0.4	0.3	0.3
of which:								
- balance of goods and services		3.0	2.7	2.7	2.5	2.2	2.0	1.9
- balance of primary incomes and transfers		-2.4	-2.0	-2.0	-1.9	-1.8	-1.7	-1.6
- Capital account		0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
2. Net lending/borrowing of the private sector	B.9	3.2	2.6	2.6	2.7	2.6	2.5	2.4
3. Net lending/borrowing of general Government	B.9	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1

Table 2 General government budgetary prospects

	ESA code	2016 level (billion euro)	2016 % of GDP	2017 % of GDP	2018 % of GDP	2019 % of GDP	2020 % of GDP	2021 % of GDP	2022 % of GDP
Net lending (B.9) by sub-sector									
1. General government	S.13	-10.8	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1
2. Central government	S.1311	-10.8	-2.6	-1.8	-1.4	-1.9	-1.9	-1.9	-1.9
3. State government	S.1312	-0.3	-0.1	-0.1	-0.4	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1
4. Local government	S.1313	0.4	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1
5. Social security funds	S.1314	-0.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.3	-0.2	-0.2
General government (S.13)									
6. Total revenue	TR	214.8	50.9	50.8	50.1	49.8	49.7	49.8	50.0
7. Total expenditures	TE	225.7	53.5	52.6	52.0	51.8	51.9	52.0	52.0
8. Net lending/borrowing	B.9	-10.8	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1
9. Interest expenditure	D.41	12.1	2.9	2.6	2.3	2.2	2.2	2.2	2.2
10. Primary balance ¹		1.3	0.3	0.7	0.5	0.2	0.0	0.1	0.1
11. One-off and other temporary measures ²		-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Selected components of revenue									
12. Total taxes (12=12a+12b+12c)		127.7	30.3	30.2	29.8	29.5	29.6	29.7	29.8
12a. Taxes on production and imports	D.2	55.3	13.1	13.1	13.2	13.1	13.0	13.0	12.9
12b. Current taxes on income, wealth, etc.	D.5	69.1	16.4	16.2	15.8	15.6	15.7	15.9	16.0
12c. Capital taxes	D.91	3.4	0.8	0.9	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8
13. Social contributions	D.61	67.5	16.0	15.9	15.8	15.8	15.7	15.7	15.8
14. Property income	D.4	3.7	0.9	0.9	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8
15. Other ³		15.8	3.8	3.8	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6
16=6. Total revenue	TR	214.8	50.9	50.8	50.1	49.8	49.7	49.8	50.0
p.m.: Tax burden (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995) ⁴		197.1	46.7	46.6	46.1	45.8	45.7	45.9	46.0
Selected components of expenditures									
17. Compensation of employees + intermediate consumption	D.1+P.2	69.5	16.5	16.3	16.0	15.9	15.8	15.7	15.6
17a. Compensation of employees	D.1	52.3	12.4	12.3	12.0	11.9	11.8	11.8	11.7
17b. Intermediate consumption	P.2	17.1	4.1	4.0	4.0	4.0	3.9	3.9	3.9
18. Social payments (18=18a+18b)		106.5	25.2	25.2	25.2	25.4	25.5	25.7	25.9
<i>Of which</i> Unemployment benefits ⁵		7.9	1.9	1.7	1.6	1.5	1.4	1.3	1.2
18a. Social transfers in kind	D.632	33.8	8.0	8.0	8.0	8.1	8.2	8.2	8.3
18b. Other social transfers	D.62	72.7	17.2	17.2	17.1	17.3	17.3	17.4	17.5
19=9. Interest expenditure	D.41	12.1	2.9	2.6	2.3	2.2	2.2	2.2	2.2
20. Subsidies	D.3	13.8	3.3	3.3	3.3	3.3	3.2	3.2	3.2
21. Gross fixed capital formation	P.51	9.8	2.3	2.3	2.5	2.3	2.5	2.5	2.4
22. Capital transfers	D.9	4.6	1.1	0.9	0.9	0.8	0.9	0.9	0.9
23. Other ⁶		9.4	2.2	2.0	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9
24=7. Total expenditure	TE	225.7	53.5	52.6	52.0	51.8	51.9	52.0	52.0
p.m. Government consumption (nominal) (P3)	P.3	100.0	23.7	23.5	23.2	23.2	23.1	23.2	23.2

1. The primary balance is calculated as (B.9, item 8) plus (D.41, item 9).

2. A plus sign means deficit-reducing one-off measures.

3. $P.11+P.12+P.131+D.39+D.7+D.9$ (other than D.91).

4. Including those collected by the EU.

5. Includes cash benefits (D.621 and D.624) and in kind benefits (D.631) related to unemployment benefits.

6. $D.29+D.4$ (other than D.41)+ $D.5+D.7+D.9+P.52+P.53+K.2+D.8$.

Table 4 General government debt developments
% of GDP

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Gross debt level	106.6	106.2	105.5	105.2	105.0	104.7	104.2
2. Change in gross debt	0.9	-0.5	-0.7	-0.3	-0.2	-0.3	-0.5
Contributions to change in gross debt							
3. Primary balance	-0.3	-0.7	-0.5	-0.2	0.0	-0.1	-0.1
4. Interest and GDP dynamics	-0.1	-0.7	-1.0	-0.8	-0.8	-0.8	-0.7
Stock-flow adjustment	1.2	1.0	0.7	0.7	0.6	0.5	0.4
p.m. implicit interest rate on debt	2.8	2.5	2.3	2.2	2.1	2.1	2.2
nominal GDP growth	2.8	3.2	3.2	3.0	2.9	2.9	2.9

Table 5 Cyclical developments
% of GDP

	ESA code	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1. Real GDP growth (%)		1.2	1.4	1.5	1.5	1.6	1.4	1.3
2. Net lending of general government	B.9	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1
3. Interest expenditure	D.41	2.9	2.6	2.3	2.2	2.2	2.2	2.2
4. One-off and other temporary measures ¹		0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5. Potential GDP growth (%)		1.3	1.3	1.3	1.2	1.3	1.2	1.2
Contributions:								
- Labour		0.6	0.6	0.5	0.4	0.4	0.4	0.3
- Capital		0.4	0.4	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
- Total factor productivity		0.3	0.3	0.4	0.4	0.4	0.4	0.5
6. Output gap		-1.0	-0.9	-0.6	-0.4	-0.1	0.0	0.1
7. Cyclical budgetary component		-0.6	-0.5	-0.4	-0.2	-0.1	0.0	0.1
8. Cyclically-adjusted balance (2-7)		-2.0	-1.3	-1.5	-1.8	-2.1	-2.2	-2.2
9. Cyclically-adjusted primary balance (8+3)		0.9	1.2	0.8	0.4	0.1	0.0	0.1
10. Structural balance (8-4)		-2.0	-1.3	-1.5	-1.9	-2.1	-2.2	-2.2

1. A plus sign means deficit-reducing one-off measures.

Table 6 Divergences from previous update

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Real GDP growth (%)							
- Previous update ¹	1.2	1.5	1.5	1.5	1.6	1.5	
- Current update	1.2	1.4	1.5	1.5	1.6	1.4	1.3
- Difference	0.0	-0.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	
General government net lending (% of GDP)							
- Previous update ¹	-2.8	-2.2	-2.3	-2.4	-2.3	-2.2	
- Current update	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1
- Difference	0.2	0.3	0.4	0.3	0.1	0.1	
General government gross debt (% of GDP)							
- Previous update ¹	107.1	106.5	106.1	105.8	105.4	104.8	
- Current update	106.6	106.2	105.5	105.2	105.0	104.7	104.2
- Difference	-0.5	-0.3	-0.6	-0.6	-0.4	-0.1	

1. Medium-term projection 2016-2021 of June 2016.

Table 7 Long term sustainability of public finances²¹
% of GDP

	2015	2020	2030	2040	2050	2060
Total expenditure (not available)	-	-	-	-	-	-
of which: age-related expenditure	29.2	29.6	30.7	31.9	31.8	31.3
Pension expenditure (AWG definition)	12.0	12.6	13.4	14.1	14.1	13.9
Social security pension	12.0	12.6	13.4	14.1	14.1	13.9
old-age and early pensions (survivors included)	10.8	11.1	11.8	12.8	12.9	12.8
other pensions (only disability)	1.2	1.5	1.6	1.3	1.1	1.1
Occupational pensions: not in the general government						
Health care	6.4	6.5	7.4	7.6	7.5	7.5
Long-term care	1.6	1.7	1.9	2.4	2.6	2.4
Education expenditure	3.9	3.7	3.7	3.7	3.7	3.7
Other age-related expenditure (unemployment)	5.3	5.0	4.4	4.1	4.0	3.8
Interest expenditure (not available)	-	-	-	-	-	-
Total revenue (not available)	-	-	-	-	-	-
of which: property income (not available)	-	-	-	-	-	-
of which: from pensions contributions (not relevant)	-	-	-	-	-	-
Pension reserve fund assets (not available)	-	-	-	-	-	-
of which: consolidated public pension fund assets (not available)	-	-	-	-	-	-
Systemic pensions reform	-	-	-	-	-	-
Social contributions diverted to mandatory private scheme	-	-	-	-	-	-
Pension expenditure paid by mandatory private scheme	-	-	-	-	-	-
Assumptions						
Labour productivity growth	0.4	0.6	1.2	1.5	1.5	1.5
Real GDP growth	1.4	1.6	2.1	1.7	1.7	1.7
Participation rate males (aged 20-64)	84.4	84.2	84.5	85.0	85.0	85.0
Participation rate females (aged 20-64)	74.5	75.7	77.0	78.0	78.0	78.0
Total participation rates (aged 20-64)	79.5	80.0	80.7	81.5	81.5	81.5
Unemployment rate (aged 20-64)	11.8	10.6	7.5	7.0	7.0	7.0
Population aged 65+ over total population	18.2	19.3	22.5	24.3	24.5	24.7

Source: Conseil supérieur des Finances, Comité d'étude sur le vieillissement, Rapport annuel, juillet 2016.

Table 8 Basic assumptions

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Short term interest rate euro area (annual average)	-0.3	-0.3	-0.2	0.4	0.9	1.4	2.0
Long term interest rate euro area (annual average)	0.7	1.2	1.4	1.8	2.2	2.6	3.1
USD per 100 euro (annual average)	110.6	106.4	108.6	108.6	108.6	108.6	108.6
Nominal effective exchange rate, 2010=100	99.7	99.7	100.4	100.4	100.4	100.4	100.4
World excluding EU, GDP growth	3.2	3.7	3.7	4.1	4.1	4.2	4.2
EU GDP growth	1.9	1.6	1.6	1.8	1.8	1.7	1.7
Growth of relevant foreign markets	2.8	3.8	3.8	4.2	4.2	4.2	4.2
World import volumes growth, excluding EU	0.9	3.0	3.1	4.4	4.3	4.2	4.2
Oil prices (Brent, USD/barrel), level	43.8	56.2	56.2	62.0	67.8	73.6	79.4

²¹ Merk op dat tabel 7 verband houdt met de langetermijnhoudbaarheid van de overheidsfinanciën. De gegevens uit die tabel komen uit het verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing van juli 2016. Dat verklaart waarom de resultaten voor de korte en de middellange termijn in tabel 7 niet identiek zijn aan die van de overige tabellen van dit rapport.

Table 9 Macroeconomic prospects 2017-2022: main results

	2016	2017	2018	2019	2020	Averages	
						2021-2022	2016-2022
GDP and components							
Real GDP	1.2	1.4	1.5	1.5	1.6	1.4	1.4
Nominal GDP	2.8	3.2	3.2	3.0	2.9	2.9	3.0
<i>components of real GDP</i>							
Private consumption expenditure	0.7	1.4	1.5	1.5	1.5	1.2	1.3
Government consumption expenditure	0.4	0.3	0.6	0.8	0.9	1.1	0.7
Gross fixed capital formation	2.0	2.8	3.0	2.0	2.7	1.7	2.3
Changes in inventories and net acquisition of valuables (contribution to growth)	-0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1
Exports of goods and services	6.1	4.5	3.4	3.9	3.9	3.8	4.2
Imports of goods and services	5.3	4.6	3.6	3.9	4.1	3.9	4.2
Net exports (contribution to growth)	0.8	0.0	-0.1	0.1	0.0	0.1	0.1
Prices and interest rates							
Deflator of private consumption	1.5	2.2	1.6	1.7	1.6	1.7	1.7
GDP deflator	1.6	1.7	1.6	1.5	1.3	1.5	1.5
Long term interest rate (10 years)	0.4	0.8	1.0	1.5	2.0	2.7	1.6
Short term interest rate (3 months)	-0.6	-0.6	-0.5	0.0	0.6	1.4	0.2
Employment and unemployment							
Domestic employment (evolution in 000')	58.8	50.9	41.1	35.2	49.1	40.3	45.1
Domestic employment (evolution in %)	1.3	1.1	0.9	0.7	1.0	0.8	1.0
Employment rate (20-64 yrs - LFS concept) (*)	67.8	68.3	68.8	69.3	70.0	70.9	71.3
Unemployment rate (FPB concept) (*)	11.2	10.6	10.3	10.1	9.6	8.6	8.3
Unemployment rate (Eurostat standardised rate) (*)	8.0	7.6	7.5	7.4	7.1	6.3	6.1
Productivity per hour (market branches)	-0.3	0.2	0.6	0.7	0.5	0.6	0.4
Incomes							
Real disposable income of households	1.0	1.1	2.0	1.9	1.1	0.9	1.3
Households saving rate (% of disposable income) (*)	12.0	11.7	12.1	12.4	12.1	11.7	11.6
Public finances							
Net lending of General Government (% of GDP) (*)	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1
Primary balance (% of GDP) (*)	0.3	0.7	0.5	0.2	0.0	0.1	0.1
Gross public debt (% of GDP) (*)	106.6	106.2	105.5	105.2	105.0	104.4	104.2
External balance							
Balance of goods and services (% of GDP) (*)	3.0	2.7	2.7	2.5	2.2	2.0	1.9
Balance of current accounts (% of GDP) (*)	0.7	0.7	0.7	0.6	0.4	0.3	0.3
Greenhouse gas emissions (in million of ton CO ₂ -equivalent) (*)	114.9	113.4	113.2	112.3	111.7	110.4	110.0

(*) end of period figures in the last column (average 2016-2022).